

EGYÜD ÁRPÁD HAGYATÉKA I.

SZAPU MAGDA

Együd Árpád (1921–1983) a Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága néprajzos-muzeológusa, a Rippl-Rónai Múzeum igazgatóhelyettese, tudományos főmunkatársa tíz éve halott. Életműve, gyűjtő és feldolgozó munkájának eredménye¹ – az Együd-hagyaték – a megyei múzeum néprajzi gyűjteménye részeként feldolgozás alatt áll.²

E tanulmány a hagyaték két tematikus egységének, Együd Árpád levelezésének és az Együd-hagyaték archív filmanyagának bemutatására vállalkozik.

Együd Árpád
(Gyertyás László felvétele, 1980)

I. Együd Árpád levelezése

Az Együd-hagyaték három nagy csoportja a hangzóanyag, a kéziranyag és a filmanyag. A kéziranyag legegységesebb része – Együd Árpád levelezése – teljes mértékben előrendezett, nyilvántartott és feldolgozott.

A mintegy hatszáz – az 1968-as évektől datálható, zömében 1975 és 1983 között íródott – levél³ kiválóan dokumentálja Együd egész munkásságát, kapcsolatait, szakmai-baráti körét. Nyomon követhetők az adatok alapján készülő és megjelent tanulmányai, kézirban maradt anyagrészei, hangszalagon és filmen rögzített gyűjtései. A levelek híven őrzik a néprajzi anyaggyűjtés és feldolgozás örömeit és nehézségeit. Tanulmányainak, tanulmányköteteinek lektorai, az érintett tudományterület kiválóságai – a levelek tanúsága szerint – fokozatosan barátokká, segítőtársakká lettek. Az özvegy által rendelkezésünkre bocsátott anyag⁴ a szakma két nagy tudósának – Bálint Sándornak és Scheiber Sándornak – meleg hangú, atyai-baráti kéziratait, leveleit is tartalmazza.⁵

A hagyaték Együd Árpád 144 db géppel írt levelének másodpéldányait tartalmazza. A helyenként nehezen olvasható dokumentumok egyharmada kapcsolódik Együd gyűjtőmunkájához és jobbára a Somogyban élő adatközölőknek szól. A néprajztudomány, vagy más szakterületek kutatóihoz íródott a levelek zöme. Ezek a levelek – kevés kivétellel – Együd Árpád tudományos kapcsolatait tükrözik, alig találni utalást egyéb, muzeológusi, vagy igazgatóhelyettesi tevékenységére.

Együd Árpád első levele⁶ 1972-ben Manga Jánosnak szól.⁷ Ebben a levélben, mint a siófoki Beszédes József Múzeum néprajzos-muzeológusa, együttműködését ajánlja fel a Magyar Tudományos Akadémia Népzene kutató Csoportjának egy közös hangarchívum létrehozásához. Ekkor már több mint egy évtizede gyűjt néprajzi anyagot, balladákat és 30 szalagnyi felvétel van a birtokában. E gyűjteményéről publikál a Somogyi Hírlap hasábjain és összegzi munkáját 1973-ban „Külső-Somogy népballadái” című tanulmányában.⁸ A levélben felajánlja még gyűjtött balladái szöveglejegyzéseit Kriza Ildikónak⁹ és a Somogyban gyűjtött apokrif imákat Erdélyi Zsuzsannának.¹⁰

Még ebben az évben Manga János felkéri Együ-döt¹¹ az Élő népdal című rádióműsorba, melyben Együd balladagyűjtéseiről beszél, ill. adatközlőit szerepelteti.

1974-ben Kriza Ildikó megküldi lektori véleményét¹² Együd Árpád addigi munkáját összegző, nagy érdeklődéssel várt tanulmánykötetéről, a „Somogyi népköltészet”-ről. A kötet 1975-ben jelenik meg Kaposváron¹³ Olsvai Imre zenei szerkesztésében, Takáts Gyula ajánlásával, két hanglezemelés kíséretében, 15 hangfelvétellel. Együd Marcaliban veszi kézhez a levelet, hiszen ekkor már a Marcali Helytörténeti és Munkásmozgalmi Múzeum igazgatója. A kötet igen jó visszhangot vált ki a megyében és a szakmában egyaránt. Erről tanúskodnak a levelek, a recenziók, a méltatások is.¹⁴ A könyv rövid időn belül elfogy.

1975-ös datálással Erdélyi Zsuzsannától három levelet is őriz a hagyaték. Az elsőt még Marcaliba címezi, a másik kettőt azonban már Kaposvárra, a megyei múzeum igazgatóhelyettesének.¹⁵ A meleg hangú, baráti levél többek között méltatja a fentiekben jelzett könyvet: „Haza jöve várt könyve, melyet nagy szeretettel vettem kézbe, szeretettel az anyag iránt és szeretettel a különösen szép kiállítás iránt. Már nem is beszélek arról a szeretetről, mellyel az ember egy szinte életműbe illő munkát tekint. Ha ezek után Maga mást nem csinálna, mint malmozna, már akkor is meg lehetne Magával elégedve mind Somogy, mind az ország. Somogy megint kitett magáért, s most nézzük, melyik megye tudja ezt bárhogyan lihegve is követni. Azon kívül az egész magyarságnak ilyen örökértéket adni.” Majd a technikai szerkesztőt, Farkas Bélát dicséri: „Ha alkalmasint beszél Farkas Bélával, mondja meg, hogy könyvük könyvészetileg is remekmű.”

1976 Újéven Takáts Gyula költő és Bálint Sándor professzor köszöntik Együd Árpádot és megjelent kötetét (1–2. számú mellékletek). Ebben az időszakban megszorodnak a levelek Bálint Sándor és Együd Árpád között, kapcsolatuk szorosabbá, barátiabbá válik, s tart egészen Bálint Sándor haláláig. 1976 februárjában Együd két levelének egyike is Bálint Sándornak szól: „Drága Sándor Bátyám ...kérem további útmutatásaidat, magányomban szerető szívedre szoruló atyai-baráti segítségemet”, írja, és beszámol munkájáról, terveiről. Jelzi készülő, a regőlésről szóló tanulmányát is. Már ekkor hivatkozik a búcsúokról és „istóriások”-ról készülő hatalmas anyagra, melynek sorsa később igen hányatott. Ma kéziratban, rendezetlenül, lektorálatlanul része a hagyaték-nak. A másik levél Volly Istvánnak¹⁷ íródik, melyben Együd beszámol a pécsi Berze Nagy János Tanácskozás eseményeiről és a Vikár Emlékülés-ről.¹⁸ A levélből értesülünk előadása témájáról „Vikár nyomában” címmel, amely később kötetben is megjelenik.¹⁹

Együd nemcsak ír, de részt vesz a Magyar Rádió mősorkészítésében is, vetélkedők anyagait állítja

össze,²⁰ filmfelvételeket készít a legkülönbözőbb témakörökben. A Magyar Televízió felkérésére²¹ szakérti a berzencei zászlós lakodalom filmfelvételeit.

Bálint Sándor következő levele 1976 decemberében érkezik Együd címére:²² „Most kaptam meg újabb, nagyértékű anyaggyűjtésedet a regőlés somogyi világából. Ebből is látszik, hogy mi mindent tehetne még mindig a szakkutatásunk, ha Hozzád hasonló, igazán önfeláldozó apostola állna minél több munkába. A hagyomány jó része már nem él, de ott álmodozik múló parasztságunk emlékezetében. Az a tisztos gyűjtői teljesítmény, amit Neked köszönhetünk, odairja nevedet Vikár Béla, Gönczi Ferenc mellé.” Majd így folytatja: „A népi imádságokat föltétlenül tedd a múzeumi évkönyvben közzé, kiegészítve a „Somogyi Népköltészet” anyagát. Esetleg a tervezett II. kötetbe építsd bele. Zsuzsa nagyszerű anyagpublikációjával a gyűjtés még nincs lezárva.²³ „A Búcsú-sok és istóriások nyomában” nehéz szerkesztői feladat elé állíthat, nekem is fő effélében a fejem. Egyelőre a kéziratot állítsd össze, minél több anyagot belefoglalva. Utána következhet a revízió, illetőleg a formábaöntés. Ha élek, számíthatsz rám még a lektorálás előtt.”

A jelzett regőléssel kapcsolatos tanulmány az 1975-ös múzeumi évkönyvben jelenik meg.²⁴ Kriza Ildikó levélben gratulál a cikkhez:²⁵ „Örömmel olvastam élvezetes, jól megszerkesztett, sok szép adatot tartalmazó csodaszarvas-cikkét. Igazán nagyon tetszik, pedig ebben a témában nem könnyű újat és jót írni.”

1973-tól Együd szorgalmasan készít recenziókat az évkönyv részére a nagyobb lélegzetű, általa is fontosnak tartott folklórkiadványokról.²⁶

A Magyar Rádió Pécsi Stúdiója felkéri 1976-ban Együd Árpádot az általa létrehozott Hangarchívum bemutatására.²⁷ „Nagy érdeklődéssel olvastam a Rippl-Rónai Múzeum Hangarchívumáról. Mivel nagyon értékesnek és példamutatónak tartom, szeretnénk a Magyar Rádió Pécsi Stúdiójának műsoraiban módot adni ennek bemutatására, szélesebb körben való megismertetésére... Készítenénk egy riportműsort, melyben Ön beszélne a hangarchívum keletkezéséről, feladatáról és bemutatná a legérdekesebb felvételeket... 5–10 perces műsorokban, rövid bevezető szöveggel ismertetnénk a hangarchívum egyes területeit, pl. egyik alkalommal a betyár- és pásztordalokat, másik alkalommal a katonanótákat, szerelmi dalokat.”

1976-ban és 1977-ben folyamatosan érkeznek levelek, gratulációk, adatkérések és adatközlések a „Somogyi népköltészet” című kötet kapcsán,²⁸ valamint további felkérések. A Magyar Televízióból, a „Muzsikaszó” című műsorhoz tíz percnyi tánc-koreográfia elkészítését kérik. Kriza Ildikó gratulál a TV-sze-repléshez³⁰ és felkéri Együ-döt az 1978-ban rendezendő nemzetközi balladakutatók találkozóján szereplésre, „autentikusabb balladaénekesek” szerepel-

tesésére, somogyi gyűjtései, filmfelvételei bemutatására.³¹

1978 fontos év volt Együd életében. Bálint Sándorral egyre szorosabb a kapcsolatuk, erről tanúskodnak a mellékelt levelek is (3–4. számú mellékletek). Bálint Sándor elvállalja Együd készülő könyvének lektorálását rengeteg munkája és „állandó hajszoltsága” ellenére is.³² Együd a múzeumi évkönyvben köszönti a 75 éves Bálint Sándort³³ és ugyanott ismerteti a mesternek a Szent István Társulatnál megjelentetett nagy művét, az Ünnepi kalendárium két kötete folytatásaként kiadott „Karácsony, húsvét, pünkösöd” című könyvét.³⁴ Ugyanebben az évkönyvben recenziót ír Scheiber Sándor „Folklór és tárgytörténet” című hatalmas munkájáról³⁵ és felveszi a kapcsolatot az általa igen tisztelt professzorral is. Ez év szeptemberében Együd megkapja első, Scheiber professzor hozzá címzett levelét (5. számú melléklet).

Szeptemberben még egy fontos levél érkezik, Domokos Pál Péter³⁶ megküldi Együdnek lektori véleményét³⁷ az „Adatok a láncversek számszimbolikájához” című tanulmányhoz. A tanulmány az 1987-es

évkönyvben jelenik meg.³⁸ Ebben a kiadványban ismerteti Ortutai–Krizsa „Magyar népballadák” című könyvét is.

Az 1978-as évekből Együd Árpád hat levelét őrzi a hagyatéka. Bari Károly cigány költőnek és gyűjtőnek bízató szavakat, Bodza Klára népdalénekesnőnek két kazettát küld. Két levél Kriza Ildikónak szól,⁴¹ melyekben húsz év alatt megszaporodott filmanyagáról számol be, illetve adatközlők lajstromát küldi meg a majdani ballada-konferencia kapcsán. Kriza Ildikótól pedig egy kis biztatást, témafelvetést vár cserébe. (6. számú melléklet)

1978. novemberében írja meg Lelkes Lajos főszerkesztőnek Budapestre azt a levelet, amelyben híven beszámol eddigi munkájáról, mindenekelőtt táncos múltjáról.⁴² (7. számú melléklet) Eközben sikeresen zajlanak a „Röpülj páva” televíziós felvétel somogyi szereplőinek vetélkedései.⁴³

1979-ből az Együd-hagyatéka Bálint Sándor élete utolsó lelevelének két darabját őrzi (8–9. számú mellékletek). Ezekben a levelekben egyrészt az atyai jóbarát megköszöni Együd ünnepi gratulációit 75.

A „Röpülj páva” vetélkedő televíziós felvételei a Szennai Szabadtéri Néprajzi Gyűjteményben (Gyertyás László felvétele. 1978)

A „Repülj páva” vetélkedő televíziós felvételei a Szennai Szabadtéri Néprajzi Gyűjteményben (Gyertyás László felvétele. 1978)

születésnapja alkalmából és kéri Együd türelmét a „Búcsúsok és istóriások” kézirat lektorálását illetően, hivatkozva egyéb, sürgős teendőire.⁴⁴ Egy másik levélben megköszöni somogyi kedves fogadtatását: „Igen jól éreztem magamat köztetek, bár ez így volna egész néprajzos társadalmunkban”.⁴⁵

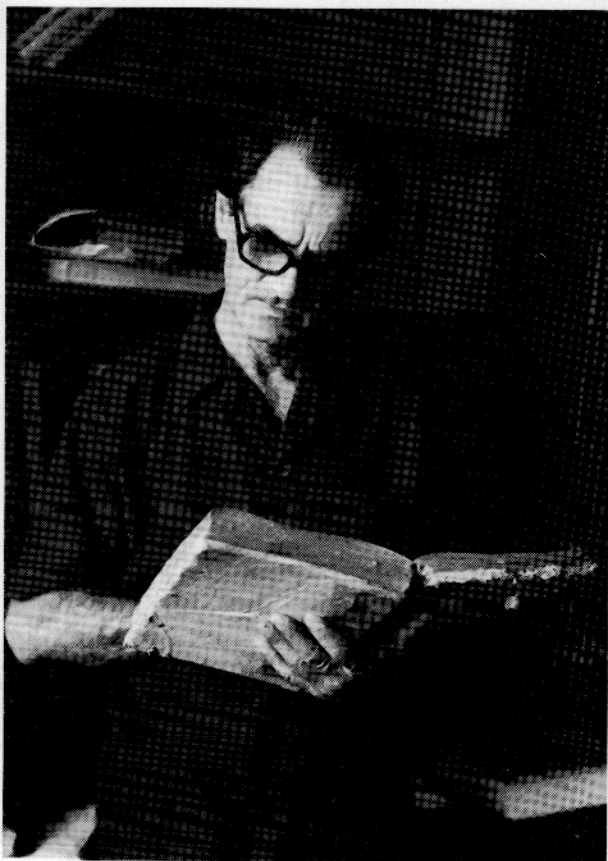
Együd ebben az évben három levelet küld Bálint Sándornak.⁴⁶ „Kedves Mesterem, Drága Sándor Bátyám” megszólítást követően jelzi küldeményét, a már elkészült, legépelt szakrális anyagot és várja a mester javaslatait. A kötet várható megjelenését 1981-re datálja. A decemberi levél hangneme aggodó, hiszen Bálint Sándortól semmilyen visszajelzést nem kapott. Örömmel számol be újabb tiszteivel, a készülő, szántódpusztai cselédek szellemi hagyatékát feldolgozó munkájáról.⁴⁷ Tervezi a temetők néprajzi és régészeti feldolgozását, értesít a zsidó évkönyvbe megküldött cikkéről, az „Örökké bolygó zsidó” legendájáról.⁴⁸ Ebben a levélben arról ír, hogy az általa újonnan felfedezett, az „Ismeretlen Sárközy verses könyv”-ről készült cikket írni.⁴⁹ Ez utóbbi felfedezéséről, a Sárközy-féle anyagról ír Andrásfalvy Bertalannak is,⁵⁰ kérve az ő segítségét a kézirat „propagálásában és feldolgozásában”. Levelében említést tesz a Vikár nyomá-

ban végzett somogyi gyűjtéseiről,⁵¹ s e témakörből előadást is tart. Pogány Péternek⁵² egyik évkönyvbeli cikkéről, a „láncversek számszimbolikájáról” ír,⁵³ melyet – mint írja – „átnézett Sándor bácsi, Scheiber professzor és Domokos apó is”. Itt is szól távolabbi tervéről, a nagyszámú, somogyi népi imák megjelenítéséről.

Volly Istvánnak 1980 elején küldött levelében részletesen beszámol az elmúlt, az 1979-es évről.⁵⁴

Az 1980. év, a levelek tartalma szerint ismét egy szomorú időszak Együd életében. Második infarktusból lábadozik,⁵⁵ elveszíti atyai jóbarátját Bálint Sándort,⁵⁶ akinek halálát követően „több kilónyi kéziratanyagának” sorsa is igen kétségessé válik. A hagyaték részeként a kéziratot is zárolják, így megindul a hajsza annak visszaszerzéséért. Együd levelet ír Bálint Péternek, kérve őt, hogy édesapja hagyatékából saját kéziratát kiválogathassa.⁵⁷ Ugyanakkor levélben keresi meg a Csongrád Megyei Múzeumok Igazgatóságát, Juhász Antalt, hogy a ő segítségét is kérje.⁵⁸ Bálint Péter türelmet kér, Juhász Antal hivatalosan is lép az ügyben.⁵⁹

Októberben, Scheiber Sándornak címzett levelében már a megkerült kézitról tudósít: „Nemrég vol-

A Sárközy-verses könyv (Gyertyás László felvétele. 1980)

tam Szegeden kedves Bálint Sándor bátyánk lakásán, ahol ádáz tusa honol Péter (Bálint Péter) és a hivatalos szervek között... ott volt lektorálás végett több mint három kilónyi anyagom, s több hónapi ígéret után magamnak kellett visszaszereznem..., amit a megyei ígéret szerint jövőre Somogy néprajza 3. kötetként kiadnák.⁶⁰ A továbbiakban beszámol aktuális feladatairól. Ebben az évben befejezi a somogyi Zselicben végzett anyaggyűjtéseit és 1981-ben megjelenteti tanulmányát.⁶¹ Jelzi további két tanulmányának megírását is „Száz somogyi népdal” és „Somogyi gyermekjátékok” címmel (mindkettő 1981-ben jelent meg).⁶²

Több levél érkezik a cigány folklórgyűjtés ill. cigány szövegfordítás kapcsán.⁶³ Kiss József filmrendezőnek Budapestre⁶⁴ filmfelvételeiről ír (10. számú melléklet), azokról a felvételekről mindenekelőtt, amelyeken a „legarchaikusabb szokásokat” örökítette meg.⁶⁵

Az 1981-es év a „Búcsúsok és istóriások” megkerült kézirat feletti örömeivel indul. Erről levelekben számol be és lektort, lektorokat keres kiadandó tanulmánykötetéhez. Januárban Sajósernyére, Juhász László lelképásztornak ír,⁶⁶ és elpanaszolja, hogy két kötetre tervezett anyagát egy köteté kell összesűrítenie. „Sokféle munkát kell végezni, volt is már két infarktuszom, de mindent meg kell menteni, ami érték, hiszen rohanó korunk sokmindent hamarosan el fog söpörni a népelet értékei közül.” (11. számú melléklet)

Egy márciusi levelében beszámol újabb szerzeményéről,⁶⁷ egy váratlanul előkerült, 810 oldalas, kéziratos, „hallatlanul értékes kötetéről, a 'Keresztyén ABC' címmel és 22 verssel.”⁶⁸ Ugyanott kézirataanyagának zenei válogatásához lektort keres: „...zenei szakember (sőt több is) kritikus válogatására és főleg zenei ismeretére szükség van (12. számú melléklet). Néhány katolikus pap barátomnak mutattam, akiknek semmi ismeretük nincs a régi búcsús énekekről, s egyéb szakrális folklorisztikai anyagról. Ellenben ajánlották a győri bencés zenetanárt, Jáky Teodort, s a pannonhalmi Sz. Sándort. Feltehetően szükség lesz az ő segítségükre is. ...elmondanám elképzelésemet a kötet strukturális vonatkozásaival kapcsolatban, ui. hasonló kiadvány-modell nem áll rendelkezésünkre, hiszen Sándor bátyám más aspektusú tudományos vizsgálódásait adta közre, amire természetesen sokat fogok hivatkozni másokkal egyetemben.” Kriza Ildikónak decemberben örömmel írja: „több évtizedes munka volt benne..., ez a sacra simighiensis összefoglalná Somogy teljes szakralitását, mint ahogy próbálkoztam az 1. kötetben világi vonatkozásban.”⁶⁹

Az 1982-es évből őrzött levelek száma 31. Több levél íródik Olsvai Imrének „Öcsémuram” megszólítással az átjátszandó anyagokról, a leendő erdélyi gyűjtések időpontjának egyeztetéséről.⁷⁰ Scheiber professzor úrnak is több levelet küld, melyekben egy-

rész adatokat kér és ad, ill. munkájáról számol be: „Lényeg volna befejeznie a nagykötetemet mérhetetlen sok anyaggal, amit folyvást gépelek, de sose lesz már kész.”⁷¹ Veszprémbe pedig ezt írja: „...azt mondják, századunkban – egy személyre esően – nekem sikerült a legtöbb regőséneket magnóra rögzítenem, kb. 72 darabot.”⁷²

Az Együdnek írt levelek közül Scheiber Sándor levele érdemel külön figyelmet, melyben nagyon várja már Együd Árpád szakrális kötetének megjelentetését (13. számú melléklet).

1983. év Együd Árpád halálának éve. Már 1981-ben Együd elérte a nyugdíjkorhatárt, de tudományos főmunkatársként tovább dolgozik a múzeumban. Rendszeresen kéri és küldi levélben a somogyi gyűjtők és gyűjtések adatait. Napi 16 órát dolgozik, Csurgón két kollégánövel gyűjtést tervez. Megkapja Kriza Ildikó válaszlevelét is, amelyben Kriza elvállalja a tervezett kötet „klasszikusabb folklór részének” lektorálását.⁷³ A szakrális anyagréz még mindig lektorálatlan.

Gunda Béla professzornak júniusban Debrecenbe írt levele⁷⁴ tengernyi tennivalóját dokumentálja: „Most három nagy kötetten dolgozom. Az egyik a Somogy néprajza 1. kötetének folytatása, az összes fellelhető műfajokkal, sokféle variánssal, stb., a másikon most dolgozom, Somogyi jeles napok és szokások lenne a címe, a harmadik pedig megyénk teljes szakrális anyagát öleli fel, mit szintén szeretnék befejezni ebben az évben (ez 3–4 ezer oldal). Van tehát mit tenni nyugdíjazásom előtt, bár továbbra is munkaviszonyban leszek, mert fel kellene dolgozni a közel 25 ezer méternyi magnófelvételeket és filmszalagokat...”⁷⁴

Egyik utolsó levele júliusban Erdélyi Zsuzsannának szól, kitüntetéséhez gratulál: „Minden igazul végzett munkájáért, különösen a Maga által végzett pótolhatatlan értékmentésért érdemes valójában élni; ezt csak egészséget, életet sem kímélő teljes odaadással lehet csinálni.”⁷⁵ (14. számú melléklet)

A fenti gondolat igaznak bizonyult, Együd Árpád 1983. augusztus 17-én, harmadik infarktusa után Kaposváron elhunyt. Hagyatéka őrsi „életét nem kímélő, pótolhatatlan” értékmentését.

II. Az Együd-hagyaték archív filmanyaga

Az Együd-hagyaték Filmarchívuma a Somogyi Múzeumok Igazgatósága Néprajzi Gyűjteményében található. Ugyanitt őrizzük az archív anyagról készült másolatokat is, munkakópiaként.

A filmanyag nyilvántartását egy füzetben vezették 1971. június 29-től – az első bejegyzéstől – 1983. májusáig. A nyilvántartás utolsó leltári száma a 146. és 1980-tól azt maga Együd Árpád jegyzi.⁷⁶ A megadott szempontok alapján viszonylag pontos kimutatót sikerült elkészíteni az anyagról.⁷⁷

Nagy segítségemre volt munkámban továbbá az is, hogy az archív anyag videoszalagra rögzítését követően újfenn nyilvántartásba vették a filmeket.⁷⁸ Az ott felvett szempontok kevésbé részletesek, ám a felvétel idejének rögzítésével jól használható adatot kapunk. A mintegy másfélszáz archív film készítője jobbára maga Együd Árpád.⁷⁹ A felvételeket normál és szuper 8-as fekete-fehér, ill. színes filmre rögzítették.

A felvételek témája zömében néprajzi és régészeti vonatkozású, de jelentősebb mennyiség (20%) az úgynevezett egyéb témaköröket képviselő, nehezen csoportosítható anyag rész. A felvételek helye – néhány kivételtől eltekintve – Somogy megye.⁸⁰

A régészeti ásatásokról készült felvételek (61'17") majd fele (27') dr. Bakay Kornél somogyvári ásatásait dokumentálja 1972 és 1976 között, valamint Bárdos Edith kaposvári avar régészeti feltárásait rögzíti 1977 és 1980 között (7'). További felvételek készültek az ötvöskőnyi, a kereki, a babócsai, a bodrogi, a Balatonszemes–Rád pusztai, a szalacscai és a zamárdi ásatásokról.⁸¹

A néprajzi anyag tetemes része néptánc felvétel (mintegy másfél órányi), annak is majd fele cigánytánc. E témakörben a táncok zömét Kaposvár–Kaposzentjakabon vették fel az ott élő beás és oláh cigány lakosság körében. Több fekete-fehér és színes felvétel készült a büssüi, a sasréti, a babócsai és a simonfai cigányok táncairól.⁸²

A táncfilmek között berzencei, somogyudvarhelyi, vízvári, pogányszentpéteri, szenyéri, ürögi, kötcsei, rinyakovácsi, tapsonyi, tótújfalusi szóló, páros ill. csoporttánc szerepel.⁸³ Készültek táncfilmek fesztiválokon (pl. Folkfesztivál–Balatonföldvár, 1982.), szezonnyitó ünnepeken (Siófok, 1983.), búcsúkon (1979-ben a szántódpusztai Jakab-napi búcsún), jubileumokon (a Georgikon Együttes 20 éves jubileumának ünnepségén) és 1977-ben a csángók körében.⁸⁴

A következő, jelentősebb témakör a szokásanyag. Sajnos a felvételek fekete-fehérek, idejük közel 40'. A szokásfelvételek témái – csupán címszavakban – a következők: a berzencei zászlós lakodalom (1972), pogányszentpéteri babonák (Orbán, 1975), a somogyi búcsú és a „Röpülj Páva” TV-felvételei (1977), a berzencei farsang (1979), a balatonberényi betlehemezés (1981), a kaposvári farsangi felvonulás és téltemetés (1983).⁸⁵ Felvételek készültek lakodalmakról (Nikla), tojásfestésről és külön kell szólni Együd Árpád kedves adatközlőjének, Sánta Vendelnek ezüstlakodalmáról (1972) készült filmanyagról.⁸⁶

Mintegy 29 percnyi filmanyag őrzi a segesdi búcsú eseményeit (1979, 1981), de Együd megörökítette az andocsi (1977), a buzsáki (1977, 1978), a szántódpusztai Jakab-napi búcsúkat (1979), valamint a kaposvári, augusztus 20-i vásárokat és ünnepeket (Cseri park, 1979).⁸⁷

A temetőkről készült felvételek között a perőcsényi és a vízvári sírjeleken túl szennai, nagybajomi és kiskorpádi fejfák is megtalálhatók Együd Árpád filmjein.⁸⁰

Utolsó filmfelvételei egyike legkedvesebb adatközlőjének, Sámitné Pöttendi Lidinek temetése Hetes községben.⁸⁹

A filmfelvételek egy csoportja kismesterségeket, fafaragókat, pásztorokat elevenít meg. A kismesterségek közül a legrégebb, a legelső felvétel az óbányai cserepesekről készült 1972-ben. Hasonlóan régi a nagyatádi kötélgyártásról készült film. Ekkor készített felvételeket Együd a bonyhádi Reinwald János kerégyártó mesterről, gépi és kézi eszközeiről, a bognármunka eszközeiről és fázisairól. Megörökítette az utolsó sióagárdi vásáros bábust és játékait (1972), a Tolna megyei Kéty község teknővájó cigányainak munkáját (1979), a kaposvári Sőtényi József gyertyaöntő mester és felesége mézesbábos–bábkészítő munkafázisait (1975, 1981).⁹⁰ Készültek felvételek fazekasmesterekről (pl. Tamás László kaposvári fazekasmesterről),⁹¹ fafaragókról (pl. Varga László bőhőnyei pásztorfaragóról, Tóth Mihály lászlópusztai fafaragóról, Nagy Ferenc és Kálmán István faragásairól, Horváth Ferenc, Varga József és Takács Vendel munkáiról), Jankovics Imre dudakészítőről.⁹²

Több felvétel őrzi a Szennai Szabadtéri Néprajzi Gyűjtemény építési munkálatait és megnyitóját (1978), a kaposvári Rippl-Rónai Villát, a zalai Zichy Kúriát, a Zamárdi Tájházat és a Nagyatádi Művésztelepet.⁹³ Emlékkülésekről (Rippl-Rónai Emlékkülés, 1979.), tanácskozásokról (Dél-Dunántúli Tudományos Tanácskozás, Szántódpuszta, 1980.), fesztiválokról (igali, balatonlelle, siófoki, stb.) készültek felvételek.⁹⁴

Néhány felvétel készült a buzsáki hímzésekről, a berzencei kontyról, ill. a csökölyi fehér gyász, a pogányszentpéteri, a törökkoppányi, a színes csángó és a bukovinai székely viseletekről.⁹⁵

A munkakópiaként készült videofelvételek, az archív filmanyag másolatai a megyei múzeumban hozzáférhetők.

Együd Árpád hagyatékának legnagyobb részét kitévő hangzóanyag sajnos még teljesen feldolgozatlan. A szalaglejegyzések is csak a közelmúltban kezdődtek el. Hasonlóan feldolgozásra vár Együd hatalmas kéziranyag.

Az elkövetkezendő évek feladata lesz a hagyaték folyamatos rendezése, a film-, a kézirat, a fotó- és hanganyag hiányzó adatainak pótlása, pontosítása. A zenei és a szöveges anyag lejegyzése előfeltétele a tudományos feldolgozás megindításának. Meg kell oldani az anyag szakszerű tárolását. Távlati terveink között pedig a feldolgozott anyagrészek, a jelentősebb munkák közzététele szerepel.

A lejegyzés, a feldolgozás, a publikálás munkái alatt az Együd-hagyaték zárolt, külső kutatók számára nem hozzáférhető.

Együd Árpád felvételt készít a hetesi Pöttendi Lidivel, Vikár Béla egykori adatközlőjével (Gyertyás László felvétele. 1980)

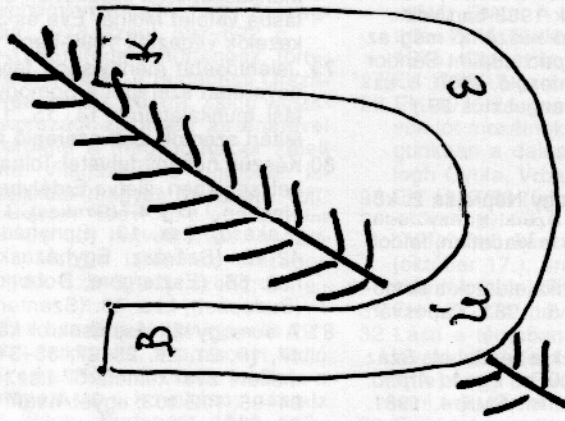
JEGYZETEK

- 1 Részletesebben lásd *Szapu Magda: Együd Árpád és Somogy népköltészete*. In: Somogyi Múzeumok Közleményei 9. 1992. Kaposvár. 339–344. p.
Az Együd-hagyaték legnagyobb része *hangzóanyag*. A mintegy kétszáz magnószalag és félszáz kazetta – szöveges és zenei anyag – lejegyzése megkezdődött. A hangzóanyag másolatai, a munkakópiák, a Magyar Tudományos Akadémia Zenetudományi Intézetében készültek Olsvai Imre irányításával, Németh István közreműködésével. A hagyaték másik része *kéziratanyag*, amely nagy mennyiségű, részben előrendezett, szöveges folklórt, illetve Együd levelezését tartalmazza. A rendezés folyamatos.
A harmadik csoport – *archív filmanyag* – az Együd Árpád által készített mintegy másfélszáz tekercsnyi mozgófilm.
- 2 A hagyaték előrendezését, mutatóságát, tematikus csoportosítását és a hangzóanyag lejegyzését Molnár Éva gyűjteménykezelő végzi. A hagyaték gondozására, kezelésére, rendszerezésére, lejegyzésére, tudományos feldolgozására és sajtó alá rendezésére alapítvány létesült „Együd Árpád Népzenei Alapítvány” címmel. Az alapít-

- vány székhelye Kaposvár, kezelője az alapítvány kuratóriuma: Király Zoltán, Csikvár József, dr. Klujber László, dr. Olsvai Imre, dr. Szapu Magda és özv. Együd Árpádné tiszteletbeli tag. Együd Árpád hagyatékát a Somogyi Múzeumok Igazgatósága Néprajzi Gyűjteménye őrzi. A lejegyzést Molnár Éva gyűjteménykezelő, a tudományos feldolgozást dr. Szapu Magda néprajzkutató végzi. Az alapítvány nyitott.
- 3 Az özvegy ezt az anyagrészt 1991-ben a hagyaték egyesítése során adta át megőrzésre és feldolgozásra a megyei múzeumnak.
  - 4 A levelek évi bontásában – elkülönítve a küldött és a kapott leveleket – kerültek nyilvántartásba. A küldött levelek száma 144 darab: 1972-2 darab, 1976-2 db., 1977-1 db., 1978-6 db., 1979-15 db., 1980-22 db., 1981-29 db., 1982-31 db., 1983-36 db. Az Együd Árpád nevére érkezett levelekből 430 darabot őriz a hagyaték. Évi bontásában: 1968-1 darab, 1969-2 db., 1970-2 db., 1971-3 db., 1972-4 db., 1973-8 db., 1974-9 db., 1975-20 db., 1976-24 db., 1977-43 db., 1978-84 db., 1979-57 db., 1980-41 db., 1981-54 db., 1982-31 db., 1983-47 darab.

- 5 *Bálint Sándor* (1904–1980) etnográfus, ny. egyetemi tanár, az alföldi népelet és Szeged kiváló kutatója, a r. k. vallási néphagyomány egyik legjobb ismerője és publikálója. Lásd: Magyar Néprajzi Lexikon (a későbbiekben MNL) 1. kötete. Budapest. 1977. 202. p. és *Együd Árpád–Sudár János*: Köszöntjük a 75 éves Bálint Sándort. In: Somogyi Múzeumok Közleményei (a későbbiekben SMK) 3. 1978. Kaposvár. 311–313. p., valamint *Erdélyi Zsuzsanna*: Vallásos néphagyományaink nagy összegzője *Bálint Sándor*. Vigília. 1978. szept. 597–602. p.
- Scheiber Sándor* (1913–1985) irodalomtörténész, történész, hebraista, ny. egyetemi tanár, a Budapesti Országos Rabbiképző Intézet igazgatója, tanára. Zsidó vallástörténettel és a magyarországi zsidóság történetével foglalkozott. Szűkebb területe a magyar folklór keleti kapcsolatainak vizsgálata. Világszerte a legjobban ismert és a legtöbbet publikáló magyar folklorista volt. Lásd: MNL 4. kötete. Budapest. 1981. 434. p., valamint *Voight Vilmos*: *Scheiber Sándor* hetven éves. In: Évkönyv 1983/84. Kiadja a Magyar Izraeliták Országos Képviselőlete. Budapest. 1984. 528–529. p. szerk.: *Scheiber Sándor*
- 6 *Együd-hagyaték* (a továbbiakban EH) 1972/1. (április 29.)
- 7 *Manga János* (1906–1977) folklorista, a pozsonyi rádió magyar adásának első szerkesztője. Szűkebb területe a népi hangszerek, a népzene és a r. k. vallásos néprajz vizsgálata. Lásd: MNL 3. kötete. Budapest. 1980. 515–516. p.
- 8 *Együd Árpád*: Külső-Somogy népballadái. In: SMK 1. 1973. Kaposvár. 177–206. p.
Együd Árpád: Egy alig ismert népballadáról. In: SMK 1. 1973. Kaposvár. 314–317. p.
- 9 *Kriza Ildikó* néprajzkutató, kutatási területe a balladák és a legendaköltészet. Lásd: MNL 3. Budapest. 1980. 334. p.
- 10 *Erdélyi Zsuzsanna* folklorkutató, szövegfolklorral, apokrif imádságokkal foglalkozik, a népköltészet szimbolikáját vizsgálja. Lásd: MNL 1. Budapest. 1977. 707. p. Fő műve, az apokrif imádságokat feldolgozó „Hegyet hágék, lőtőt lépék” könyvének első kiadása 1974-ben Kaposváron jelent meg.
- 11 EH 1972/2 (november 11.)
- 12 EH 1974/3 (május 10.)
- 13 *Együd Árpád*: Somogyi népköltészet. Gyűjtötte és szerkesztette *Együd Árpád*. Kaposvár. 1975. 511. p. + két hanglemez mell. In: Somogyi néprajza 1.
- 14 A könyvről méltatások és recenziók jelentek meg, lásd *Együd Árpád* válogatott bibliográfiája. In: SMK 9. Kaposvár. 1992. 343–344. p.
- 15 EH 1975/1 (május 27.), 1975/2. (június 12.), 1975/3. (december 29.)
- 16 EH 1976/1/3 (február 24.)
- 17 *Volly István* tanár, folklorista. Több népdal gyűjtemény kiadója és szerkesztője. Lásd: MNL 5. Budapest. 1982. 588. p.
- 18 EH 1976/2/4 (november)
- 19 Az előadás később tanulmánykötetben is megjelenik: *Együd Árpád*: Vikár Béla és a somogyi népköltészet gyűjtése (A folklorista Vikár Béla nyomában). In: Janus Pannónius Múzeum Évkönyve 25 (1980). Pécs. 287–289. p.
- 20 EH 1975/20 (március 2.)
- 21 EH 1975/14 (június 6., Lengyelfi Miklós), EH 1975/17 (október 14. A forgatást a rossz időjárás miatt 1976. tavaszára teszik át.)
- 22 EH 1976/4 (december 1.)
- 23 *Erdélyi Zsuzsanna*: Hegyet hágék, lőtőt lépék. Archaikus népi imák. Magvető Kiadó. 2. kiadás. Budapest. 1976.
- 24 *Együd Árpád*: „Csodatevő szarvas ezer ága-boga”. Adatok a somogyi regüléshez. In: SMK 2. 1975. Kaposvár. 69–101. p.; *Együd Árpád*: Regülés Somogyban. Somogyi Néplap. 1975. 293. sz. december 14. 5. p.
- 25 EH 1976/15 (november 22.)
- 26 *Együd Árpád*: *Voigt Vilmos*: A folklór alkotások elemzése. Néprajzi tanulmányok. Akadémia Kiadó. Budapest. 1972. 377. p. Recenzió In: SMK 1. 1973. Kaposvár. 373. p.; *Együd Árpád*: *Voight Vilmos*: A folklór esztétikájához. Kossuth Kiadó. Budapest. 1972. 383. p. Recenzió In: SMK 1. 1973. Kaposvár. 373–374. p.; *Együd Árpád*: *Dömötör Tekla*: Magyar népszokások. Corvina Kiadó. Budapest. 1972. 72. p. Recenzió In: SMK 2. 1975. Kaposvár. 290. p.; *Együd Árpád*: *Martin György*: A magyar néptáncai. Corvina. Budapest. 1974. 74. p. 54. t. Recenzió In: SMK 2. 1975. Kaposvár. 290. p.; *Együd Árpád*: *Dömötör Tekla*: A népszokások költészete. Akadémia Kiadó. 1974. Budapest. 260. p. 16. t. Recenzió In: SMK 2. 1975. Kaposvár. 290–291. p.
- 27 EH 1976/18 (január 9. dr. Nádor Tamás, zenei szerkesztő)
- 28 EH 1976/24 (január 12. Volly István: „Kedves Barátom, sok jót mesélnek az egyetemi szombat délutáni társaságunkban a dalos-balladás kötetéről.”; EH 1977/4 (Balogh Gyula, Vrbas)
- 29 EH 1977/33 (február 15. MTV Szór. Zenei Oszt.)
- 30 A Somogyi népköltészet című kötete kapcsán *Együdről* TV-felvétel készült, ehhez gratulál *Kriza*: EH 1977/43 (október 17.); erről és az 1977-es „Röpülj Páva” televíziós felvételeiről lásd Filmarchívum, színes felvételek.
- 31 EH 1977/24 (november 9.)
- 32 Lásd e témában 1978/65 (Sudár Jánosnak január 15-i levele: „Sándor bácsinál pár nappal ezelőtt jártam, említette, hogy a Búcsúsok könyv lektorálását szeretné vállalni, minden elfoglaltsága ellenére.”
- 33 *Együd Árpád–Sudár János*: Köszöntjük a 75 éves *Bálint Sándort*. In: SMK 3. 1978. Kaposvár. 311–313. p.
- 34 *Együd Árpád*: *Bálint Sándor*: Karácsony, húsvét, pünkösd. (A nagy ünnepek hazai és közép-európai hagyományvilágából) 2. kiadás. Szt. István Társ. Budapest. 1976. 403. p. Recenzió In: SMK 3. 1978. Kaposvár. 573. p.
- 35 *Együd Árpád*: *Scheiber Sándor*: Folklor és tárgytörténet. 1–2. 2. bőv. kiad. Magyar Izraeliták Országos Képviselőlete. Budapest. 1977. Recenzió In: SMK 3. 1978. Kaposvár. 537–538. p.
- 36 Domokos Pál Péter ny. tanár. Kutatómunkáját a népzene, a történeti zene területén végzi. Cikkei irodalmi kérdésekkel is foglalkoznak. Lásd: MNL 1. Budapest. 1977. 603. p.
- 37 EH 1978/26 (szeptember 8.)
- 38 *Együd Árpád*: Adatok a láncversek számszimbolikájához. In: SMK 3. 1978. Kaposvár. 271–310. p.
- 39 *Együd Árpád*: *Ortutay Gyula–Kriza Ildikó*: Magyar népballadák. Szépirodalmi Kiadó. Budapest. 1976. 403. p. (Magyar Remekírók) Recenzió In: SMK 3. 1978. Kaposvár. 537–538. p.
- 40 EH 1978/2/7 (november); EH 1978/3/8 (november)
- 41 EH 1978/6/11 (február 1.); EH 1978/7/12 (május 5.)
- 42 EH 1978/8/13 (november 1.)
- 43 Lásd a Filmarchívumban kb. egy perces fekete-fehér felvétel, valamint: EH 1978/5; 1978/7; 1978/23; 1978/37, 1978/48; 1978/55; 1978/73
- 44 EH 1979/6 (augusztus 10.); 1979/8 (december 14.)
- 45 EH 1979/7 (október 26.) 1980-ban már csak fiától, *Bálint Pétertől* jön levél, aki tájékoztatja *Együd Árpádot* a hagyatékban található kézirat sorsáról. EH 1980/3 (június 5.)
- 46 EH 1979/4/17 (augusztus); 1979/5/18 (augusztus 17.); 1979/6/19 (december 4.)
- 47 A cikk önálló kötetként majd halála után, 1985-ben jelenik meg: *Együd Árpád*: Szántópuszta és környéke szájhagyománya. Siótour. 1985. 116. p. (Szántódi Füzetek 12.)
- 48 Megjelent: *Együd Árpád*: A bolygó zsidó mondája a somogyi néphagyományban. In: Évkönyv 1979/80. Magyar Izraeliták Országos Képviselőlete 1980. Budapest. 126–143. p.
- 49 A cikk a Somogyi Néplapban jelent meg: *Együd Árpád*: *Sárközy István* verseskönyve. Új adatok Csokonai somogyi patrónusához. Somogyi Néplap 1979. 247. sz. október 21. 7. p.
- 50 *Andrástfalvy Bertalan* etnográfusként a népi gazdálkodás, néprajzi csoportok és társadalom kérdéseivel foglalkozik mindenekelőtt Tolna és Baranya megyékben. EH 1979/1/14 (augusztus 11.)

- 51 A tanulmány Együd halálát követően jelenik meg 1985-ben: *Együd Árpád*: Vikár Béla nyomában. (Emlékezés Vikár Bélára.) In: SMK 7. 1985. Kaposvár. 123–156. p.
- 52 *Pogány Péter* r. k. lelkész, folklorista. A magyar népdal-szövegkataszter megszervezője és gondozója. Lásd: MNL 4. Budapest 1981. 253–254. p.
- 53 Lásd 38. jegyzetpont.
- 54 EH 1980/20/48 (január 24); 1980/21/48 (február)
- 55 Első infarktusa 1976-ban, a harmadik 1983-ban volt.
- 56 A Confessioban 1980-ban megjelenő köszöntő még az élő Bálint Sándornak szól: *Együd Árpád*: „Bálint Sándor a szakrális néprajz nagy öregje”. *Confessio*. 1980. 4. sz. 109–111. p. Lásd még EH 1979/39 (augusztus 29.)
- 57 EH 1980/2/30
- 58 EH 1980/5/33
- 59 EH 1980/3, 1980/11
- 60 EH 1980/14/42 (október 28.) A Somogy Néprajza 2. kötete Anyagi kultúra. Kaposvár. 1980. Szerk. Knézy Judit. Az Együd által jelzett kézirat még ma is kiadatlan, feldolgozatlan.
- 61 *Együd Árpád*: Újabb szövegfolklorisztikai adatok a somogyi Zselicből. In: Zselici Dolgozatok. 5. 1981. Kaposvár. 59–84. p.
- 62 *Együd Árpád*: Kaposváron megverték a rézdobot: Száz somogyi népdal. Kaposvár. 1981. 100. p. *Együd Árpád*: Népi sportszerű játékok Somogyban. In: SMK 4. 1981. Kaposvár. 95–126. p.
- 63 EH 1980/4 (Bencsik, február); 1980/5 (október); 1981/2, 3, 4, 5 (Bari); 1981/11 (Daróczi); 1981/50 (Varga); 1982/1 (Bari); 1982/13 (Kovalcsik)
- 64 EH 1980/6/34 (február 28.)
- 65 Erről a tanulmány második részében bővebben
- 66 EH 1981/9/58 (január 9.)
- 67 EH 1981/25/74 (Vályi Nagy Ervin, Budapest. március)
- 68 Az Együd-hagyatékban őrzött anyag.
- 69 Lásd 13. jegyzetpont, valamint EH 1981/10/59 (Krizsa)
- 70 Olsvai Imre népzene kutató, zeneszerző, a Magyar Tudományos Akadémia Zenetudományi Intézetében dolgozik. Együd egyik legjobb barátja és gyűjtőtársa. A „Somogyi népköltészet” című könyv (13. jegyzetpont) zenei szerkesztője. Lásd még MNL 4. Budapest. 1981. 91. p.; EH 1982/9/86 (augusztus): 1982/8/85
- 71 EH 1982/12/89 (május); 1982/13/90 (szeptember); 1982/14/91 (november)
- 72 EH 1982/23/100 (Újhelyi Tiborné, Veszprém, január)
- 73 EH 1983/24–25 (január, február)
- 74 *Gunda Béla* etnográfus, ny. egyetemi tanár, elsősorban Közép-Kelet-Európa népeinek összehasonlító néprajzával, a néprajz elméleti kérdéseivel foglalkozik. Fő kutatási területe az ősfoglalkozások, település, építkezés. Lásd: MNL 2. Budapest. 1979. 326. p.
- 75 EH 1983/6/114 (július 6.)
- 76 A bejegyzések Lőczy Katalin könyvtáros-gyűjteménykezelőtől és magától Együd Árpádtól származnak.
- 77 A megadott szempontok a következők: a felvétel témája, a tudományág megjelenése, a felvétel helye, ideje, a készítő neve, valamint a filmre vonatkozó egyéb megjegyzések. A filmek zömében 15 méteresek kivéve az alábbi leltári számok alatt szereplő filmeket: 1, 3, 28, 43, 45 (30 méteres filmek); 18, 27, 103, 104, 130, 133, (60 méteres filmek); 24, 33, 34, 49, 26, 89, 92, 93–96 (10–20 méteres filmek) és a 23. leltári számú film (40 méteres). A felvételek ideje – a videoszalagra történt rögzítést követően – kb. hét órányi anyag, minősége változó. A felvett és archivált filmanyag pontos, részletes feldolgozása, az események, helyszínek, adatközlők, stb. beazonosítása még további feladatot jelent. Újabb feladatként jelentkeznek a filmekben rögzített táncfelvételek táncleírása.
- 78 A filmek utómunkálatait és videoszalagra történő rögzítését a Magyar Televízió operatőre Táscai Mihály és munkacsoportja készítették el. A filmek újbóli nyilvántartásba vételét Molnár Éva és Simon Andrea gyűjteménykezelők végezték 1990-ben.
- 79 Jelentősebb mennyiségű felvétel Bakay Kornél régész neve alatt szerepel a Somogyvári Bencés Apátság ásatási munkálatairól: 14, 15, 17, 18, 19, 20, 21, 33, 34 leltári számok alatt szereplő filmek.
- 80 Készült néhány felvétel Tolna, Baranya és más megyék helységeiben, illetve Erdélyben is: leltári szám (a későbbiekben I.sz.) 4. (Szakcs), I.sz. 7. (Sióagárd), I.sz. 8. (Kakasd), I.sz. 13. (Bonyhád), I.sz. 38. (Kőszeg), I.sz. 42-43. (Szárász, Egyházaskozár), I.sz. 48. (Sopron), I.sz. 66. (Esztergom, Dobogókő, Budapest), T. sz. 69. (Budapest), I.sz. 70. (Szentendre), I.sz. 97-99. (Kéty).
- 81 A somogyvári ásatásokról készült filmek: I.sz.: 14, 15, 17, 19, 21, 22, 25–27, 33–34; a kaposvári, 61-es műút melletti avar temetőről: I.sz.: 40, 53, 83, 86-88, 91-92, 94–95, 102-103; egyéb ásatásokról: I.sz.: 21, 54–56, 84, 20, 135.
- 82 Cigánytánc-filmek: 24, 122–125, 131, 132–134, 137, 138. leltári számok alatt.
- 83 Táncfilmek: 6, 23, 49, 73–74, 75, 77, 126-129, 136, 143–146. leltári számok alatt.
- 84 Leltári számok: 137/1982, 146/1983, 89–90/1979, 47/1978 és 42–43/1977. (Szárász, Egyházaskozár).
- 85 Leltári számok: 9/1972, 31-32/1975, 41/1977, 36, 44-45/1977, 72/1979, 130/1981, 141-142/1983.
- 86 Leltári számok: 35/1977 (Nikla), 6/1972, 106-107/1981 (Sánta Vendel).
- 87 Leltári számok: 93, 96/1979, 113-115, 118-121/1981 (Sengesd), 41/1977 (Andocs), 41/1977, 50/1978 (Buzsák), 89-90/ 1979 (Szántódpusztá, 95/1979 (Kaposvár).
- 88 Leltári számok: 5, 77, 81.
- 89 Az adatközlő haláláról a helyi sajtó is tájékoztat: *Együd Árpád*: Elapadt a forrás. Somogyi Néplap. 1983. 7. sz. április 1. 8. p. Meghalt Pöttendi Lidi hetesi népdalénekes, aki Vikár Bélának is énekel. A film a 145/1980. leltári szám alatt szerepel.
- 90 Leltári számok: 1/1972 (Óbánya), 2/1972 (nagyatádi költélgyártó), 13/1972 (Bonyhád, 7/1972 (Sióagárd), 97-99/1979 (Kéty) 28/1975 (Sötényi), 112, 116-117/1981 (Sötényiné).
- 91 105-ös leltári szám alatt.
- 92 Leltári számok: 16, 40, 62, 79, 82, 88.
- 93 Leltári számok: 60-61 (Szenna), 51-52 (Rippl-Rónai Villa), 101 (Zala), 46 (Zamárdi), 43 (Nagyatád).
- 94 Leltári számok: 82/1979, 104/1980, 11/1972 (Igal), 111/1981 (Balatonlelle), 146/1982 (Siófok).
- 95 Leltári számok: 3/1972 (Csökölly), 16/1973 (Buzsák), 11/1972 (Törökkoppány), 23/1975 (Berzence), 8/1972 (Kakasdi székely), 42-43/1977 (Szárászi és egyházaskozári csángó), 49/1978 (Pogányszentpéter), 74/1979 (Pogányszentpéter).

1976
Tábori Gyulay

Mozon köcsövin
és cser bék lögy
meger. Smiti
leé s ácsker:

Ár: 70 fillér.
Allami Nyomda

LEVELEZŐLAP

A POSTAI
IRÁNYÍTÓSZÁMOT
SZÍVESKEDJÉK FELÍRNI!

Égyed Árvai

tit. kutató

Feladó:

Találékony

7400

Magyar
Környezetvédelmi

7400

Magyar
Környezetvédelmi

Ileáves Barátom,

igen hálásan köszönöm művésznék megajándékozását.
 Kölső megjelenése igen szép, tartalma pedig igen gazdag és
 értékes. Egyaránt mutatja gyűjteményi anyagomat, népszerűségét,
 de, egyben azt a tisztelgetést és nagy szeretetet, amellyel műve-
 kedat végeztél. Meggyőződésem birtokom meg igen sok voltam
 a menteni való, de kevesen vannak, akikben a Fiedékes ha-
 sorsú anyagom lobogna. Ne állj meg az úton, folytatd to-
 vább a munkát.

Lehetőség, hogy a tél végén len valami dolgom ka-
 pocsolt. Gyakranul kéremni fogom az alkalmat, hogy te-
 lalkorom beled és nagy szeretettel megajándékosselek.
 Minden koposvoni barátomat is üdvözlöm,

1976. június

Bélint Sándor

Együd Árpád úrnak
 népművészeti kutató

Kaposvár
 Múzeum

f: Bélint S.
 6720 Szeged
 Tömörkény u. 2/b

Ijedves Árpád,

örömmel olvastam a Magyar Hírlapnak Rólad szóló nagyon igaz méltos-
tását.

Levelettel, a kiadott igen hasznos könyvet halálan köszönöm. Bizsereg-
ről nem írtál, de a hírlapi jellemzésből úgy értem, hogy összereddted Ma-
gadat. Kíváncsi vagyok, hogy még sokáig végezd nép-missziódat. Nagy érdekelt-
séssel várom búcsús könyvedet. Később is szeretnék olvasni rólad, hitha segy-
tenék vele. Feljegyzek a februári követhetésre is.

A Szent István Társulatnál (1053. Pf. Thereseth. Lajos. u. 1) megjelent
az Ünnepi kalendárium I-II. és a Harassony, hűség, fiúnkosd (ez utóbbi
2. kiadásban) c. két művem. Holonnal lehet forgatni, talán rendelj meg
a múzeumi könyvtár számára (utánvéttel).

Küldök Neked ajándékba egy értékes szegedi kiadványt, Polner
Zoltán gyűjtését.

A múzeum kiadásában megjelent A Szegedi nemzet c. monográ-
fiám I. kötete. Ez cserfeldámként előbb-utóbb Slovátok is eljut.

Amolyan szeretnék már veled elbeszélgetni. Thörestve hallok Ró-
lad egyet-másról, de ez kevés. Háttha ebben az új estendőben sikerül.

Jó egészséget, örömmel végzett munkát kívánok Neked ebben
az új estendőben.

1978 I. 9

Szeretettel

Tévedő bétyád

Udvaros Árpád,

Államodan készsütem. Neked ímé, már előré leveledre válaszolni. Sajnos, állandó kajaalktságban ~~élek~~ élek, postamunkák nyomak. Feliségem állandó betegségt is említem. Most némiképpéleg alkalomam lesz Újtele végére hódalatomra is elbérlegetni. Itt enlora - ha nem okosna nekiségt - nyugdíjintézményeket is átráeni, Sütykóró átkoráni. Úgyanakkor átráeni kaporáni időközöm alatt a Búcsúra és kistörés rgyorsangót is. Tgen hívesen lelek mindenben a szolgálatodra.

És két átkoráni dőadást illetőleg: a Búcsú híriben talán Somogy körékhon szabólis világa is a refragomány. A Famitóképés Felskoldn R. Somogyi néprajzi kutetés esodményei és feladatai.

És elválásoldandó nagyon híreik, hogy egyrészes szabóban helyezett el. Senkit nem szeptemből álmaklanságommal zavarni.

Tgen sok a munkám de előbbtan a Te kedvedért így örömmel vállalkozom a kaporáni útra.

Búcsú szeretettel sokszor köszöntéses bontáink -
kul együtt

Sándor bírád

Udvaros Árpád,

kérülök már lassan a kaporáni útra. Arra kérnélek azonban, hogy semmiképpen ne küldjétek autót értem, mert odamenet hétjón elindulva elmaradon, majd Pécsre koretnek pár dolgot elintézni. Pécsről kedd délután mennek Kaposvárra, legkésőbb Fre (19 óra) keressni j. glab, a munkámokban. Szeretnék a kaporán este Újtele, a Te dolgaidról elbérlegetni.

1978 IX. 19

Búcsú s. szövevel ölellek

Udvaros Árpád

6. sz. melléklet

Kedves Ildike!

Nem tudom, válaszoltam-e arra a régebben írt levelére, melyben az augusztusi tanácskozással kapcsolatos dolgokról írt? Ezt most azért említem, mert ha igény van a jó adatközlőim szereplésére, akkor ezt már most kellene velük közölnöm, tekintettel az ő nyári elfoglaltságukra.

Ha még aktuális szereplésük, az alábbiakat javaslom:

Tislér Antalné (Reza mama 80 éves) énekelné a ritka példányú Rákóci kis úrfit (ha még kellene tőle más, tudja a Megegett lány jó változatát, kotyulást, lakodalmi életfa-köszöntést, számtalan más műfajt is).

Húga – Káplár Mihályné 73 éves – kitűnő hangú, s jól tudja a Gunaras lány-t, a régi és újabb stílusú balladák közül is többet ismer.

Az ugyancsak szenyéri *Gál Istvánné (65 éves)* szép somogyi akcentussal beszél; őt feltétlen szerepeltetni kellene a Megegett lány eléneklésével, mert egy nem ismert régi dallamra tudja a balladát, nagyon szép.

(Ha szükség lenne rá, hárman szépen tudják énekelni az andocsi legenda vallásos népének és egyéb énekeket, gyermekjátékokat stb.)

A varjaskéri Hosszú Lázár (80 éves pásztor) szinte csak archaikus dalokat, pásztor-balladákat tud feleségével egyetemben.

A kisbárapáti Tóth Imre (76 éves) a legjobb énekesünk szintén csak régi dalokat, balladákat ösmer; tőle talán az Eladott lány mehetne.

A szennai Kis Kati néni (86 éves) korát meghazudtoló fiatalos temperamentuma külön élményt jelentene a hallgatóságunknak.

A hódosháti Horváth Györgyné (80 éves) éneklése szintén régies karakterű; ő énekelte a Somogyi búcsúban azt a középkori istóriás éneket, de tud balladákat, virrasztókat (leányával együtt, aki 57 éves).

A negyvenes-ötvenes korosztályból akad jó néhány énekesünk, pl. *Sümeginé Törökkoppányból* (az „eredeti” Rákóci kis úrfi-énekes – 1930-as évek adatközlőjének családjából); a *torvaji Kerekesné* azért javasolnám, mert szép hangja van, s végig tudja a Halálra ítélt húga, Angoli Borbála stb. dallamait és kislányát is tanítgatja a balladákra, bár a kicsi inkább az új stílusúakat tanulta meg anyjától; a *buzsáki Kara Lajosné* remek előadó, bár egy kicsit „túl szép” hangja van, de régi nótákat énekel. Van még néhány énekesünk, de azt hiszem ez is bőven sok lenne.

Azt még jó lenne tudnom, hogy csak klasszikus ballada kellene, vagy az új stílusból is, vagy más rokon műfajból is kellene-e énekelni?

Azt megtehetem – ha igényli –, hogy egy kazettára átjátszom az említettek néhány anyagát; így jobban ki tudná választani a szükséges anyagokat.

Ha szükséges, néhány kérdéshez hozzászólhatok röviden... Szíves válaszát várva sok szeretettel és kézcsókkal:

Kaposvár, 1978. V. 5..

Együd Árpád

7. sz. melléklet

Lelkes Lajos főszerk. elvtársnak
Budapest: Báthori u. 10.

Kedves Barátom!

Örömmel teszek eleget mesterem és barátom* születésnapjára rendezett műsorral kapcsolatos kérdéseiteknek. A közölt (1–4) ponton felül is szívesen írnék még többet is, de nem akarván szaporítani a szót rátérek a válaszadásokra:

1./ Első találkozásunk a 40-es évek elején történt a Testnevelési Főiskolán, ahol előadást és bemutatót tartott. Meglepő és megragadó az volt közlésében – amit most újra „felfedeztek” –, hogy a magyar mozgáskultúrának az oktatása nagyon is beilleszthető a testnevelési órák keretébe. Továbbá: a népi sportjátékok jelentőségére, azok iskolai oktatás keretében való felhasználására ő hívta fel figyelmemet. Személyes erőteljes hatásának köszönhető, hogy a TF több hallgatója járt el tanfolyamaira, az akkori Ruggyanta Gyár égisze alatt működő együttesbe.

2./ Mint 1946-ban Csurgóra kerülő fiatal testnevelő tanár az ő nyomdokain haladva alakítottam meg az ország egyik első diák tánccsoportját (mely 15 éven át működött, majd tanítványaim vették át irányítását).

* Molnár István

Közben 2 éven át látogattam siófoki népfőiskolájára; jártam pesti tanfolyamaira, ahol több kisebb-nagyobb koreográfiáját elsajátítván tovább adtam tanítványaimnak, egyéb együtteseknek, amelyek közben megalakultak Somogyban. Közvetetten Pista bácsinak köszönhető, hogy akkortájt Somogy élen járt a táncmozgalomban. Kérésemre kétszer is járt Csurgón, ahol nagyobb közösség előtt beszélt és egyéni bemutatót tartott az ún. „Cserkészházban” és a gimn. dísztermében. Nem véletlen, hogy az ötvenes években Csurgó volt a somogyi táncélet: tánc kutatás, gyermekjáték-kutatás főbázisa, melynek termékenyítő hatása kihatott az egész megye ilyen irányú tevékenységére. Testnevelési óráimon – az országban is talán elsőként – minden esetben szerepeltek olyan táncmotívumok, amelyek a – gimnasztikai részben – kitűnő bemelegítést is szolgálták, s egyben azt a célt is sikerült megvalósítani, hogy mind a lányok, mind a fiúk megismerkedtek (főleg a somogyi) néptánc elemeivel, aminek eredményei között olyan jelenségekről is beszámolhatok, hogy pl. a „buzsáki kopogóst” észrevétlenül megtanulta az egész osztály. Nem múlt el óra, ahol ne szerepelt volna népi sportjáték, amelyeket a lányok és fiúk egyaránt a legnagyobb örömmel játszottak: hosszi-méta, görcözés, nyulazás, paprikázás, likra pógár kapura, stb. stb. Óráimról Hajdú Gyula és az akkori Béresné filmet is készítettek. Pista bácsi sokoldalú tehetségének köszönhető, hogy megismerkedhettem a tánc- és játékgyűjtésen felül bizonyos fokú dramaturgiai fogásokkal is, aminek az lett a következménye, tanítványaimmal betanítottam Illyés Gyula (talán máshol ..... szocio-dramatikus ihletésű színdarabját (amit a szerző Németh László társaságában meg is tekintett nem kis meglepetéssel).

3./ Mind ezek együttléve azt jelentették, hogy a negyvenes évek végétől – az akkor tespedő – kulturális életet sikerült felrázni, több vonatkozásban érvényre juttatni Molnár hatásának eredményeit. Ha szabad még szubjektív vonatkozású relációkat említenem, hadd tegyem hozzá, hogy őszinte barátság, atya-fiói szeretet alakult ki közöttünk, s ennek bizonyítéka, hogy évek hosszú során mindig meglátogattam Pesten és zamárdi-felső nyaralójában (legutóbb ez év nyarán is). Ugyancsak neki köszönhetem, (valamint a népfőiskolán akkor tanító Andrassy-Kurta Jánosnak), hogy bizonyos szinten megtanultam faragni (népi faragás, kisplasztika stb.), amit hobbyként máig is művelek, amennyiben ráérő időm engedi. (Úgy tudom, „A szobor neve kalász-sz...” kicsi szobrocskám Pista bácsinál van.) ....Közvetve így neki köszönhető, hogy Somogyban sorra alakultak a falusi népiegyüttesek, a megyei népiegyüttes tánckarát tanítványaimmal együtt alakítottuk, vezettük, s elsőként juttattuk ki külföldre (a Kanyar és Tóky által vezetett nagy kórossal és zenekarral együtt). Ha jól emlékszem, 1950-ben rendezett nagy országos fesztiválon diákcsoportom képviselte megyénket (Csepel, Műv. Központ), ahol Pista bácsi is ott volt és az utolsó simításokat ő végezte el a fellépés előtt. A bemutató sikere örök élményt jelentett gyerekeimnek, de a közönségnek is. Molnár István hatásának legfőbb értékét – a fentiekén kívül – személyes életemben abban látom, hogy (elsőként Somogyban) magnóval és filmfelvételével nekiláttam most már minden oldalú néprajzi gyűjtésnek, amelyről több ezer méter szalag és filmszalag tanúskodik. Ennek nyomán kerültem hivatalosan is muzeológus állományba; megszületett Somogy néprajza I. Somogyi népköltészet c. nagykötetem (amiről TV-film is készült), több folklórisztikai tanulmányom (s most rendezem sajtó alá 2. nagyobb volumenű kötetemet Búcsúsok és istóriások nyomában címen (szakrális anyag). (Csak mellékesen említem meg, hogy több kisebb-nagyobb koreográfiát magam is „elkövettem” – kifogyván az egykori Molnár-koreográfiákból –, s pl. az általam alakított és 10 éven át vezetett Balaton Együttessel bejártuk Dániát, Csehszlovákiát, Lengyelországot, Németországot stb.; tanítványaimmal minden esetben felléptem egészen 1976-ig bekövetkezett infarktusomig. Szabad legyen megemlítenem, hogy az ország első cigány-csoportját én hoztam létre a szentai cigányokkal, amely ugyan rövid ideig, negyedévig működött a körülmények okozta nehézségek miatt.) A teljesség kedvéért teszek említést arról, hogy abban a bizonyos „mellőzési korszakban” is mindig kiálltunk a magunk lehetőségei szerint a „Molnár-ügy” mellett. Pista bácsit kemény természetű embernek tartották, ez azonban a mi kapcsolatunkban sosem okozott semmiféle problémát. Magam és néhány tanítványa akkor is láttuk, hogy Molnár Istvánnak jelentősége túlnő a csak-tánc-kérdés problematikáján, s egész tevékenysége kihat a magyarság-tudat és népiélet jelentőségének fejlődésére, kihangsúlyozására. Közművelődési és tudományos munkálkodásának országos jelentőségét szintén felesleges hangsúlyoznom. Hadd említem még meg, hogy nemcsak magam köszönhetek sokat a Molnár-hatásnak, de bizonyára Martin Gyurka, Falvai Karcsi, Vásárhelyi Laci és a többi tanítványok is, akik szintén mesterüknek vallják Pista bácsit, s akiknek munkálkodása túlnőtt az ország-határokon is.

Mindezekért és a még itt el nem mondottak miatt is vallhatom magam Molnár István tanítványának, aki – talán nem túlzás – irányt szabott ma már tudatos néprajzkutatói és tudományos tevékenységemnek.

4./ A fentiek szerint már csak azzal zárom rövid beszámolómat, hogy jelenleg a Somogy megyei Múzeumok igazgató-helyettese vagyok.

Thedues Árpád,

Kölsz, meghabott sírvel köszönöm meg ünnepi gratulációd, Most életem estején blotet a honatási hit : non omnis moritur, nem halok meg egészen, ott fogok élni a Te hűségjes sírvedben is.

Théimboldal foglalkozom. Türelmedet kérem, arany minden körbején mindig.

1979 VIII.10

Thülönis barátattal öccs

Sándor bátyád

Nyíregyházán hűvös előadásán, arató örök innen

kulturális liturgiás inspirációi kedvéi tanulmány, amelyet tárgyát
elölly egy kollektívó kötetbe tes, de még néhány kirelt határkés
dolg is.

Kélt nagyon kérem benné megértésed, elnézésed,
tiszteleted, hogy kénytelenem eddig nem tudtam foglalkozni
és pár hónapig nem is értek rá. Ellátásomra van kiadásra
szól, és meg is beleszerintem a Te dolgozat is a munkába.

Gyűjtem és új emberben megjelent közzéadásokhoz,
kötetteddel a dicsőin direktívókat, művészi munka-
társaidat, Langyot, Gábor Gábor, László János és újságokra.
Legyőzhető ember. Neked kívánok boldog útnyitást a legúj-
szegyebe vezetőre.

1979 dec. 19.

Sándor bilyés

Thalasszórád,

Szeretett Barátom,

Ugyanazok nagy meglepetést okozott a számomra, ami-
kor fénnyel összekötve kinyitottam az évkönyvetekben, hogy
igazán nem értem lelkem meg is éppen ezért meghatartam köze-
tét mondtam érte. Figyelemre, szeretettel csak újságokkal
tudom viszonosítani.

Sajnos, úgy látunk márciusig is lesz, csakazon a terhek,
feladatok, határidőre kint készített anyagok alatt, amelyet
családi gondjaim is súlyosbítanak. Talán egyik-másik elöl-
kötés, határidő, de abból - úgy vélem - az így, túlsó a rövid-
bet. elöl a múlt kitem valamit nehéz ké elküldögette is -
benn a közzé újságok III, kötetek nyomdában került. Fogyel-
me meg fogja kireliteni a lassó oldalt. Megjelensé 80 má-
solék felére várható, addig is tisztelem kirel mindenkihez.

Munkában van három kisebb műve, közzéadásra
elkötés: a negyedik közzéadás, egy ideig közzéadásra
gyűjtem (talán a közzéadás fogja kiadni) és a magyar halott.

Kiss József főrendező úrnak
Budapest: Könyves Kálmán krt. 15.

Kedves Jóskám!

Nem a mellékeltlen visszaküldött jegyek miatt írok sebtiben (hiszen azt nem is neked kellett volna küldennem), hanem a beszélgetésünk és a látottak alapján utólag fölmerült sokféle probléma és kérdés miatt, ami a pesti sietség miatt elkerülte figyelmünket.

A beszélgetés, igény és a látottak mind jobban meggyőztek arról, hogy egy nagyon lényeges, tudományosan megalapozott úgyról van szó, amit eddig remekül oldottál meg, s a rám háruló felelősség – magam felé is nagyobb alaposságra készítet. – Több problémám van, amit szeretnék minél teljesebb értékkel megoldani, de ennek néhány nehézsége felmerül. Pl. Utána kell néznom, hogy régi adatközlőim közül élnek-e azok, akik a legarchaikusabb formákat őrizték meg szalagjaimon: tűzugrás-csöválás; főcstejivás, Kiszé-járás; Kotyulás; Harmatszedés; siratók; stb. – Azért azzal vigasztalom magam, hogy ezek nagy részét teljes hitelességgel meg tudjuk játszani-mondatni azokban a falvakban a fiatalabbakkal is, akik némileg még emlékeznek rá, illetve csak pontosan be kell nekik tanítanom. Pl. a szentiván-napi tűzugrást és öregasszonyokkal vettem filmre, ami ugyan jó, de annyiban nem aktuális, mert azt csak a fiatalok csinálták. Ha ez megfelel, akkor pl. Berzencén a fiatal szakköri tagokkal meg tudom játszani teljes hitelességgel (ha szükséges, az öregjeim is ott lesznek)... Az egykori lucázó-kotyulók már komoly papák lettek, de ez sem lesz talán akadály, mert kitűnő fiatal csoportjaink vannak, akikkel hitelesen megjátsszuk (pl. Mesztegnyőn), hasonlóan itt az összes gyermek (ősi)-játékokat, hiszen egy részét már ismerik is. Mesztegnyőt azért is javaslom, mert az ország egyik „díjazott”, sokféle anyagot ismerő kis és nagy csoportból áll és lelkes vezetőjük egy kiváló pedagógus. A főcstejivást itt, vagy a szomszéd faluban Bizén is fel tudjuk venni. A kotyulást még megjátsszák talán az eredeti adatközlőim Szenyérben, hasonlóan a „harmatszedéshez”, „meztelen”-hentergés közben való bőségsvarázsláshoz, szitából-szakajtóból való praktikáktól kezdve az ősi farázásig stb. – Nehezebb ügynek látszik a gyugyi kiszebábú égetése, mert úgy tudom, meghalt a bácsi; de egyáltalán nem fog nagy gondot okozni, mert egyik tanítványommal megcsináljuk a kiske-szalma Matyit, aminek még az az előnye van, hogy a szennai falumúzeumnál, ill. a közeli határba és ároknaál megjárjuk a népegyüttes tagjaival, de lehet, hogy Gyugyot, vagy Somogyfajszot választom. Ez utóbbi azért is feltűnést fog jelenteni a néprajzi kutatásban (aminek László Gyula bátyánk is örülni fog), mert onnan származik egyetlen adatunk a „szalma-csikó”, s ez némi emlékéket hordozza az egykori már nem teljes lovastemetkezésnek, amikor is már csak részlegesen temetkeztek így, ill. bizonyos csontokat hagytak meg, vagy szalmával tömték ki a lóbőr bizonyos részeit. Igaz, ez már (az idő távlati felejtése miatt) a farsangi alakoskodók között szokott régen szerepelni. (Erről meg is feledkeztem beszélgetésünk alkalmával.) A dolgok lényegére való válaszodat mielőbb azért várom, mert az anyag sok, és válogatnod kell belőle; jónak látod-e (az öregek mellett, esetleg nélkülözését) a fiatalsággal való hiteles megrendezést. Válaszod azért is sürgős, mert az egyes adatközlők és helyek néha száznál is távolabb esnek (kilométerre) egymáshoz, s ezeket és csak véleményed után járom le. Ezek ellenére sincs ok a kudarca, mert Mesztegnyő, Berzence, Szenna biztos hely a legtöbb anyag rendezésére és forgatására, hogy minél kevesebb helyre kelljen kiutaznotok, s így egy-két helyre összpontosítva több anyagot is fel lehet venni. Az esetlegesen szükséges népviseletes felvételeket is megoldom majd valahogy, ahol a felvétel azt kívánja: tűzugrásnál, „röpike”, bősöknya; harmatszedésnél „péntő” és lepedő; kotyolásnál, főcstejnél szita-rosta, szakasztó, bundasapka stb. – Nem tudom, hogy a termés-szerelmi és egyéb varázsjátékú szövegeknél, játékoknál kell-e viselet a felvételhez, vagy csak elég, ha a gyerekek mondják az éneket illetve a mondókákat??? – Lehetséges, hogy az említet-technél is kevesebb falura lokalizáljuk a felvételt, ha neked megfelel, hogy egy-két faluba hozzam össze a szereplőket.

Mint látod, – utólagos átgondolás után –, meg is feledkeztünk e több dolgot érintő kérdésekről, de azért nem esünk kétségbe, mert az nem szokásunk, s a nehézségek is azért vannak, hogy leküzdjük őket.

Ha valami még felmerül benned ezeken felül, azt is légy szíves jelezni mielőbb, hogy időben intézkedhesek a közös ügy érdekében.

Eddigi szívességeket is köszönve sok szeretettel:

Kaposvár, 1980. II. 28..

Együd Árpád
megyei múzeumig. h.

Kedves Nagytiszteletű Úr, Drága Barátom!

Hálásan köszönöm kedves, meleg hangú leveledet. Elnézést a minden formalitást mellőző közvetlenségért, de a magunkfajta embereknél bizonyára sokkal közvetlenebb lehet a kapcsolat munkálkodásaink során.

In medias res: Márton Gábor munkálkodásáról – sajnos – magam elég keveset tudok. A mellékelt kötetben bejelöltem néhány helyen (egy papírdarabbal), hogy van róla szó; elég kevés.

Mint egykori csurgói tanár, akkor még felületesen beleolvastam a Könyvtár sorozat-kiadványaiba, most pedig egyéb tudományos tevékenységem szinte minden időmet leköti. A 18 sorozat mindegyike nekem sincs meg. Javaslom az alábbiakat:

Írni kellene a Csokonai gimn. Könyvtárvezetőjének információ végett, hogy a kéziratok ott maradtak-e, de úgy tudom, hogy Pápára került egy része; azért kellene oda is írni, a volt Teológia épületében lévő (ha jól emlékszem) Református Egyházi Gyűjtemény vezetőjének; nevét nem tudom hirtelenjében. – A többi lehetőségek az alábbiak. Dr. Boross Dezső barátom (volt csurgói kolléga) doktori disszertációja felől is érdemes lenne érdeklődni Debrecenben a Kossuth L. Tud. Egyetem Bölcsészkarán. – Dr. Bódy Ferenc barátom pesti címét jelenleg nem tudom (elköltözött az Ó utcából), de talán Dezső tudja, ui. ő is írt a csurgói gimn. történetéről. Érdemes lenne még érdeklődni volt kedves tanítványomtól, dr. Kovács Kálmán prof. a debreceni Bölcsészkaron (öt még Dezső is tanította), s e témával ő is foglalkozott.

A Csurgói Könyvtár 2. számaként megjelent Beck Gergely: A Belsősomogyi Ref. Egyházmegye története I. rész c. kötetnek e kölcsönzését javaslom még, ha írsz Csurgóra. Máté Lajos lelkész kötetében nem találai érdemleges adatokat (Egy falusi lelképásztor élményei c.). Talán legtöbbet tud majd mondani volt kollégám, Pókos Feri, aki a Könyvtár vezetője volt, és az egész katalógust ismeri (nyugdíjas ugyan, de néhány órában még tanít, tehát az oskolába is lehet neki írni).

Amit még megígérek: dr. Mózsai Ernő orvos összeírta régebben a már széthordott Sárközy-féle Téka lajstromát. Most hívtam telefonon, de bizonyára nincs otthon (Címe: Bajcsy Zs. u. 50. Tel.: 12-803). Ugyancsak érdeklődni fogok Takáts Gyula volt múzeumig. és neves költőnkől, aki szintén foglalkozott Csokonai korával (Kaposvár, Kovács Sebestyén u.), de jelenleg nincs itthon; valószínűleg alkotó üdülőjében van Becehegyen. Elnézést a kapkodó reflexióimért, de most jutott eszembe, hogy – az Általad is bizonyára ismert – dr. Csomasz – Tóth Kálmán bátyám teológiai prof. és volt veje Vályi Nagy Ervin is régi jó barátaim még Csurgóról, talán ők is tudnának nyomra vezetni.

Közben megszakítván a gépelést, sikerült felhívni Mózsai Ernő bácsit, aki közölte, hogy nem találta a Tékában a kért anyagot, de ő is az általam javasoltak megkérdezését szorgalmazná.

Nagyon sajnálom, hogy nem tudtam eddig érdemben segíteni, de iparkodni fogok továbbra is érdeklődni ösmerőseim körében.

Ha nem veszed szerénytelenségnek, magamról néhány szót. Tíz éve dolgozom múzeológusként. Megjelent nagykötetem Somogyi népköltészet c., ami a kevés pld. miatt 3 nap alatt elfogyott. Több tanulmányt írtam Somogyi folkloriztikájáról: regösökről, balladákról, a lánctersekek számszimbolikájáról (évkönyveinkben), s most jelent meg a zsidó Évkönyvben a Bolygó zsidó mondája a néphagyományban c. Befejezés előtt áll a Somogyi népi gyermekjátékok és sportszerű játékok c. tanulmányom, néhány hét múlva kerül nyomdába a Kaposváron megverték a rézdobot c. 100 somogyi népköltést tartalmazó kötetünk; jelenleg életem főművén dolgozom: Búcsúk és istóriások nyomában c., amely Somogyi katolikus szakrális arculatát mutatja be: népi imák, Mária-búcsús-énekek, vallásos szokások, köszöntők, biblikus imágók népies variánsai stb.

Nehéz a helyzet, mert a pénzsűke miatt 2 kötetre tervezett anyagot egybe kell sűrítennem. Közben kisebb-nagyobb tanulmányt, előadásorozatot illik tartani. Gyakran dolgozom a TV-vel, rádióval. Talán láttad a Somogyi búcsús filmünket a Röpülj páva műsorában? most nyert nagydíjat Moszkvában. Rólam, ill. kötetemről is készült egy TV-film kb. két éve, ami (rajtam kívül) nagyon szép volt, mert adatközlőim szerepeltek, vagyis „megszólat” a könyv. Sokféle munkát kell végeznem (volt is már két infarctusom), de mindent meg kell menteni, ami érték, hisz rohanó korunk sokmindent hamarosan el fog söpörni a népelet értékei közül.

Elnézésed kérem a sok „dicsekvésért”! – nem annak szántam, csupán a nagyon szívesen végzett munka sokfélesége miatt tettem.

Utoljára még annyit, hogy hittanáram Peröcsényben Kovács Sebestyén József, Balassagyarmaton Antal Zoli bácsi voltak.

Ha mégis sikerülne valamit megtudnod az említettek nyomán, várom szíves értesítéset.

Szíves érdeklődésedet köszönve és értesítéset várva, ismeretlenül is sok szeretettel köszöntelek, s jó egészséget, munkálkodást kívánok:

Kaposvár, 1981. jan. 9.

Együd Árpád
(ig. h.)

Kedves Ervin, Drága Barátom!

Először is szívből gratulálok magas kinevezésedhez, s nagyon örülök, hogy végre a megfelelő posztra kerültél; végre!!!

Elnézésem kérem, hogy hosszú levellel zavarlak, de többé-kevésbé közös ügyről van szó. Talán tudod, hogy kisebb-nagyobb publikációim mellett (pl. Confessio, 2 cikkem stb.) intenzívebben foglalkozom tudományos munkáival. Jelenleg készülő kötetemet (Búcsúsok és istóriások) szeretett Sándor bátyám lektorálta volna. Kizárólag szakrális anyag (imák, énekek, köszöntők, jeles napi szokások stb.), ami főleg a somogyi katolikumhoz kötődik, de sok ref. vonatkozású adat is lesz benne. Talán furcsának találsz, hogy éppen a ref. anyag kapcsán fordulok hozzád: Hozzád, Kálmán bácsihoz, vagy Bucsay professzorhoz!? Ha az alanti kérdéseimre válaszadót tudsz, légy szíves megírni Kálmán bácsi és Bucsay pontos címét!

Bizonyára magad is ösmered az un. Arany ABC-t, vagy Arany Miatyánk néven ismert ref. és kat. szöveget, amiből lentebb majd közlök részletet. (Kb 2 éve a ref. újságban is megjelent.) Arra szeretnék tájékoztatást kapni, hogy: ki írhatta, mikor jelent meg először, ill. mióta functionál gyakorlatban, s milyen alkalommal, avagy hol található rá vonatkozó adatot, irodalmat stb.???

A napokban került kezembe egy a századforduló után írt 810 oldalas kézírásos hallatlanul értékes kötet, melyben a számtalan műfajon kívül az alábbi szövegre bukkantam:

„Ez A Reformatus, vagy. Kálvonyistás Keresztén ÁBécze... 22 vers..

Á. – Áron vétettünk meg. még pedig nagy áron
a Jézusnak vérén. nem a sárga sáron.
nem árthat a sátán. minekünk imáron
egész erejével. dühösködjék báron.
B. – Boldog kinek dolgát. Isten igazgasa
mert boldogulását. mindenben várhasa.
..... stb.

S így megyen végig abc-sorban, majd ezt írja zárszóként: „Ez Kálvonyistás ÁBécze. dea pápistákes tanolhatnak belöle, egy a lelkünk s egy Istenünk, aböl az ÁBéczeből eleget érthetünk”. (ugye, milyen aranyos!). Utána közli a Katolikus. vagy pápistás ÁBécze-t:

Az legyen az első. mi lelked illeti.
ki csak testének él. lelkét is el veszti.
Bizál az Istenbe. ne saját erődbe
ki magába bizik. könnyen csalatkozik.
Czélunk a Menyország... stb. 17 strófával.

Nemrégiben írt Adatok a lánversek számszimbolikájához c. tanulmányomban sokat írtam az olyan formákról, amit a szám, a számsor fog össze: Katekizmusi ének, Kánai menyegző, számversek, játékok, apokrif imák stb., de akkor nem írtam meg azokat a formációkat, amiket a Betű fog össze, az abc-sorrend. Most ez is szerepelne kötetemben, azzal a kis lapon talált anyaggal együtt, ami Az aranya ABC andocsi emlékként jelent meg kb. a századfordulón.

Ebbéli segítségetek azért lenne sürgős, mert kötetem az egyetlen, aminek kiadását engedélyezték a múzeum részéről, s az idén meg kell jelennie Somogy néprajza III. k-ként.

A másik problémám (amihez többen ígértek segítséget, de még mindig kevés) az, hogy ki lektorálja? és az általam szalagra játszottak közül Kálmán bácsi vállalna-e lejegyzést, ill. azok közül olyanokat, amelyek érdemesek arra, hogy elsőstrófásan dallammal jelenjenek meg? – Az anyag mennyisége 4 kiló körül van, s ennyi nem jelenhet meg egy kötetben; kénytelen vagyok egybe sűríteni (pedig kétkötetesre terveztem). Bár jobbra magam is beleástam a kat. folklór-anyagba, azért egy zenei szakember (sőt több is) kritikus válogatására és főleg zenei ismeretére szükség van. – Néhány kat. pap barátomnak mutattam, akiknek semmi ismeretük nincs a régi búcsús-énekekről, s egyéb szakrális folklorisztikai anyagról. Ellenben: ajánlották a győri bencés zenetanárt, Jáky Teodózt, s a pannonhalmi Sz. Sándort. Feltehetően szükség lesz az ő segítségükre is. Tudom, hogy Kálmán bácsi rendkívüli tehetsége révén jól ismeri az egész keresztyén zenekultúra és deákos műveltség minden vonatkozását, s éppen ezért szeretném, ha ő segítséget vállalna ebben a válogató és lejegyző munkában, amennyiben egészségileg bírja még; és remélem, igen! – Ha jónak látod, ezt a levelet megmutathatod neki, vagy írd meg a címét, hogy ezekről írhattak számára is egy informáló levelet. Az is elképzelhető – s talán az lenne a legjobb –, hogy felkeresném őt ebben az ügyben, s az anyagot

is bemutatnám neki, ill. elmondanám az én elképzeléseimet a kötet strukturális vonatkozásaival kapcsolatban; ui. hasonló kiadvány-modell nem áll rendelkezésünkre, hiszen Sándor bátyám más aspektusú tudományos vizsgálódásait adta közre, amire természetesen sokat fogok hivatkozni másokkal egyetemben.

Nagyon kérek, hogy mielőbb informálj engem (vagy Kálmán bácsi) a kért ügyekben, elsőbben is az ABC-vel kapcsolatban, de a többit is várom.

Már nyomdakész állapotban van a Megyei Műv. Osztály által kiadásra kerülő Kaposváron megverték a rézdobot c. 100 somogyi népdalt, játékot, balladát, betlehemest stb.-t tartalmazó kötetem, ha megjelenik, küldök belőle. (A somogyi gyermekjátékok c. kötetem is készül, de azt most félre kellett tennem a nagykötet miatt.)

Szeretném még befejezni ezt a kötetet, hisz ki tudja, meddig élek. Tavaly ilyenkor volt a 2. infarktusom. (Pedig lenne mit hagyni a magyar népköltésből utódjaink számára.) – Nem tudom, írtam-e, hogy a zsidó Évkönyvben Scheiber Sándor bácsi is közöl tőlem egy kis tanulmányt A bolygó zsidó mondája a somogyi néphagyományban c., s a következőben is – valószínűleg – írni fogok, ha még élek. (Nem akarom a „portékát árulni”, de van rá igény, szívesen írok a Confessioban is még, vagy tartanék előadást az érdeklődőknek. Talán írtam már, hogy a hamburgi egyetemre is kaptam meghívást, de „ki nem mehetvén” állapotom miatt, ők jöttek el hozzám.) – Elnézést a sok nyavalygásért! Várom soraidat és nagyon sok szeretettel öllelek Mindnyájatokat:

Együd Árpád

14. sz. melléklet

Dr. Erdélyi Zsuzsa
néprajzkutató

Budapest: MTA. NÉPR. KUT. CSOPORT

Kedves Zsuzsa!

Őszinte szívvel gratulálok magas kitüntetéséhez. Azt hiszem, nyugodtan idézhetem a Horatius-i mondást: Non omnis moriar.

Minden igazul végzett munkáért – különösen a Maga által végzett pótolhatatlan értékmentésért – érdemes velőjében élni; ezt csak egészséget, életet sem kímélő teljes odaadással lehet csinálni.

Adj a Isten, hogy mentül tovább szolgálhassa azt, amiért eddig-is annyit fáradozott. „A vetést elvágta ugyan a jég, lepörkölte a nap, azért maradt benne annyi szem, hogy megérdemli a betakarítás munkáját”.

Erőt, egészséget kívánok további munkálkodásához.

Baráti szeretettel:

Kaposvár, 1983. július 6.

Együd Árpád

ORSZÁGOS RABBIKÉPZŐ INTÉZET
IGAZGATÓSÁGA

Budapest, VIII., József körút 27.

Telefon: 342-121

Budapest, 197...

*Együd Árpád
ijogosi*

*Kaposvár
Kézai Múzeum*

7400

51/6 — 732097 FNYV 11. F

sz. x. 1.

Köszönöm!

*A Dombóvári és az előző
kötetűre vonatkozóan.*

*• a 1976. 9. 9.-nol előzetesen a
kötet.*

*Kivételként mint kötet
amikor az előzőtől.*

*A kötet újabb kötet meg
kötet. Kiegészítés meg yessze az
előzetestől.*

*M. sz. sz. sz.
Schmidly*

MAGDA SZAPU: THE INHERITANCE OF ÁRPÁD EGYÜD

Resume

Árpád Együd – the ethnographer-museologist of the Museums' Management in Somogy county, the assistant manager and the senior research worker of Museum Rippl-Rónai had been dead for 10 years. The result of his collecting and processing work – the Együd inheritance – is under treatment as a part of the ethnographical collection of the county museum.

The biggest part of the inheritance is the sounding-material, preserving about 200 tapes and about 50 cassettes. The other meaningful group is the manuscript-material which consists of several thousand pages scripting folklore, as well as about 600 pieces of letters. The third group is the archiv film-material-about 150 rolls of black and white and coloured motion-pictures.

The study is prepared to take the introduction of the inheritance's technical units on – the correspondence of Árpád Együd and the archiv film-material of the Együd inheritance.

Árpád Együd had close friendly relations with the greatest folklorists of the trade, he made collections in

every genre of folklore. About this, among others – his letters give evidence. His film-material, however preserved the more considerable excavations of Somogy county, his ethnographical-related shots document first of all the dance-culture and the custom-material of the Hungarian and gipsy population.

His shots show small trades which are died out long ago or are passing away, his films made about cemeteries, headboards, carvings and costumes are the representatives of the vanishing material civilization.

The supplementary material of the study records the stages of Árpád Együd's activity, the relating bibliography proves the publication of the fragment of his collected and processed material.

This inheritance is the life-work of Árpád Együd, an irrecoverable value-rescue of decades. The work didn't spare his health, his life, so we – who outlived him – inherited the flattering but the very hard responsibility, the elaboration of the inheritance. We fulfil this duty with the publication of this study.

MAGDA SZAPU: NACHLAß VON ÁRPÁD EGYÜD

Zusammenfassung

Árpád Együd (1921–1983), der Ethnolog-Museologe der Direction der Somogy-Komitat-Museen, der Vizedirektor und leitende wissenschaftliche Mitarbeiter des Rippl-Rónai Museums ist seit 10 Jahren tot. Sein Lebenswerk und die Ergebnisse seiner Sammel- und Bearbeitungstätigkeit, der Együd-Nachlaß als ein Teil der ethnographischen Sammlung des Komitats-museums wird zur Zeit aufgearbeitet.

Den größten Teil des Nachlasses beträgt der Tonsstoff aus fast 200 Tonbändern und 50 Kassetten. Den anderen bedeutenden Teil bildet der aus Mehrtausend Seiten bestehende Folklorstoff mit Text bzw. ein Handschriftsmaterial aus fast 600 Briefen. Die dritte Gruppe besteht aus ca. 150 schwarzweiße und farbige Streifen enthaltenden Laufbildern.

Diese Studie nimmt auf sich die Aufgabe, die thematische Einheit dieses Nachlasses, die Korrespondenz von Árpád Együd und den archiven Filmstoff des Együd-Nachlasses zu präsentieren.

Árpád Együd pflegte eine enge Freundschaft mit den berühmtesten Folkloristen auf diesem Bereich, er sammelte Stoffe von allen Folklorarten. Seine Briefe beweisen unter anderem diese Tatsache. Seine

Filmstreifen bewahrten aber die bedeutendsten archäologischen Stoffe des Komitats Somogy und seine ethnographischen Aufnahmen dokumentieren vor allem die Tanzkultur und die Sitten der ungarischen und zigeunerischen Bevölkerung.

Auf seinen Fotos sind längst ausgestorbene bzw. veraltete Kleinhandwerke demonstriert, und seine Filme von Friedhöfen, Grabhölzern, Schnitzwerken und Trachten beabsichtigen, eine hinschwindende gegenständliche Kultur zu repräsentieren.

In den dieser Studie beigefügten Anmerkungen werden vom Verfasser die Stationen der Tätigkeit von Árpád Együd fixiert und die betreffende Bibliographie beweist die unvollständige Publikation des von ihm gesammelten und aufgearbeiteten Stoffes.

Dieser Nachlaß scheint das Lebenswerk von Árpád Együd bzw. die Rettung der unersetzlichen Werte von Jahrhunderten zu sein. Die Arbeit schonte seine Gesundheit und sein Leben nicht und es fiel uns, den Weiterlebenden die ehrevolle, aber sehr schwere Pflicht zu, den Nachlaß aufzuarbeiten. Wir sind durch Publikation dieser Arbeit bemüht, dieser Pflicht nachzukommen.